

Boekbesprekingen

M.J.C. van Hattum

Pesten. Een onderzoek naar beleving, visie en handelen van leraren en leerlingen

Academisch proefschrift Universiteit van Amsterdam, 1997, 236 pagina's ISBN 90 9010 771 1

In het eerste hoofdstuk van deze dissertatie definieert Van Hattum pesten als '(...) een *herhaaldelijke* en *langdurige* negatieve interactie tussen één of meerdere actoren, gericht op een individu of groep, waarbij sprake is van een *ongelijke machtsverhouding*.' (p. 4). Zij onderscheidt verschillende uitingsvormen van pestgedrag, mede in samenhang met andere vormen van agressief gedrag. Tevens besteedt zij aandacht aan omvang en achtergronden van het verschijnsel. In kort bestek komen ook verschillende interventieprogramma's ter ondervanging van het pesten aan bod. De bespreking mondt uit in de probleemstelling voor onderzoek: 'In hoeverre heeft de beleving van leraren omtrent pesten invloed op hun handelen in situaties waarin gepest wordt?' (p. 26).

In hoofdstuk 2 volgt de theoretische uitwerking van het onderzoek in specifieke leerkrachtcognities met betrekking tot causale attributies, locus of control, beleving van de ernst van het pesten, identificatie van pesters en gepesten, en beleving van de omvang van het pesten. Deze cognities worden verondersteld invloed uit te oefenen op het handelen van de leerkracht, hetgeen op zijn beurt weer invloed zou hebben op de verschillende cognities. De beleving van het pesten door leerlingen en achtergrondkenmerken van leraren kunnen dit belevings- en handelingsproces nader beïnvloeden. De uitwerking resulteert in vier onderzoeksvragen (p. 47) en een 'conceptueel model voor handelen' (p. 48). In dit model zijn school-, klas-, leerkracht- en leerlingkenmerken van invloed op de specifieke leerkrachtcognities; deze beïnvloeden het handelen van de leerkracht; en dit handelen is weer van invloed op de specifieke cognities van zowel de leerkracht als van de leerlingen.

Hoofdstuk 3 vermeldt ten eerste de opzet en resultaten van een vooronderzoek met behulp van vragenlijsten bij 57 docenten en 263 leerlingen uit 10 volledige groepen 6, 7 en

8 van het basisonderwijs. De volgende zinsnede vat de verantwoording van de onderzoeksopzet samen: 'Hoewel vanuit validiteitsoogpunt een observatie-onderzoek te prefereren zou zijn, bestaan er voldoende praktische argumenten om een vragenlijst-onderzoek (...) de voorkeur te geven. De belangrijkste overweging betreft uiteraard de beperkte tijdsduur voor een dissertatie-onderzoek' (p. 50). Op grond van onder andere principale componentenanalyse en alpha schaalconstructie worden ter meting van de verschillende begrippen betrouwbare schalen geconstrueerd. Deze worden gebruikt in het hoofdonderzoek. Dit wordt uitgevoerd in een a-selecte steekproef van basisscholen in Nederland. Hierbij wordt een computergestuurde versie van de vragenlijsten gebruikt. De dataverzameling gebeurt in de vorm van een éénmalige meting in 106 scholen, bij 228 leraren en 6428 leerlingen.

In hoofdstuk 4 komen eerste resultaten van het lerarenonderzoek aan bod. Na controle op homogeniteit en betrouwbaarheid van de verschillende constructen blijken docenten gemiddeld 13% van de leerlingen als 'pester' en 9% als slachtoffer te beoordelen. Componentenanalyse van de aanpak van pesten resulteert in drie componenten: arbeidsintensieve handelingen, laagdrempelige handelingen en signalering.

De eerste resultaten uit de vragenlijst voor leerlingen worden gepresenteerd in hoofdstuk 5. Zowel het 'actor-perspectief' (zelf pesten) als het 'slachtoffer-perspectief' (gepest worden) resulteren in betrouwbaar gemeten constructen. De onderlinge sociale steun tussen leerlingen is gemeten met de Syracuse Amsterdam/Groningen Sociometrische Schaal. De correlaties tussen de verschillende variabelen worden nagegaan en besproken. Via multiple regressie-analyse worden het 'pesten' en 'gepest worden' geprediceerd uit overige leerlingvariabelen.

In hoofdstuk 6 worden de vier onderzoeksvragen successievelijk beantwoord. De eerste vraag betreft de beleving van het pesten door docenten. Docenten schrijven het pesten eerder toe aan kind- of gezinskenmerken dan aan schoolkenmerken. Op schoolkenmerken denken zij meer invloed te kunnen uitoefenen dan op de kind- en gezinskenmerken. De in de vragenlijst aangeboden hypothetische pest-

situaties worden door de docenten als ernstig beschouwd; het pesten in de eigen onderwijs-situatie zien zij daarentegen als een gering euvel. Docenten die relatief veel pesters en gepesten identificeren, menen ook hiertegen minder te kunnen doen.

De tweede onderzoeksvraag stelt de samenhang tussen enerzijds achtergrondkenmerken van de leerkracht en gemiddelde leerlingkenmerken in de groep en anderzijds specifieke cognities van leerkrachten aan de orde. Correlatie-analyse leidt tot enkele verbanden tussen gemiddelde leerlingbeleving van pesten en identificatie van pesters en slachtoffers door de docent.

Ten derde wordt de overeenstemming in beleving tussen leerkrachten en hun leerlingen nagegaan. Van de 475 leerlingen die zich als pester zien, wordt slechts één uit vier ook door de leerkracht als pester gezien. Omgekeerd: van de 706 leerlingen die door de leerkracht als pester worden aangeduid, ziet slechts één uit zes zichzelf als pester. Ook ten aanzien van gepest worden zijn er grote verschillen. Vervolgens wordt bij leerlingen en leerkrachten nagegaan welke samenhangen er zijn tussen mate van overeenstemming in beoordeling en achtergrondkenmerken. Jongens en leerlingen met een lagere sociaal-economische afkomst worden vaker 'ten onrechte' als pester gezien door de leerkracht. Ook de overeenstemming in beleving van de ernst van het pesten tussen leerlingen en leerkrachten wordt gecontroleerd. Geconcludeerd wordt dat er in het algemeen weinig overeenstemming is op zowel individueel als groepsniveau.

De vierde onderzoeksvraag gaat in op de relatie tussen de cognities en het handelen van de leerkrachten. Via multiple regressie-analyse blijken met name de ingeschatte invloed op schoolkenmerken naast kind- en gezinskenmerken belangrijk te zijn voor het handelen: leerkrachten die meer slachtoffers in hun groep signaleren en het pesten als belastend ervaren, doen meer aan signalering.

In hoofdstuk 7 komen de conclusie en discussie aan bod. Geconcludeerd wordt dat er sprake is van samenhang tussen de beleving van leerkrachten en het handelen in situaties waarin sprake is van pesten. In de methodologische overwegingen wordt onder andere opgemerkt dat in het eenmalige onderzoek

geen oorzaak-gevolg relaties te onderzoeken zijn.

Het boek is door Van Hattum helder geschreven. Enkele belangrijke thematieken worden in grote lijnen correct neergezet. Veel aandacht is gegeven aan belevings- en sociometrische aspecten rondom 'pesten' en 'gepest worden'. Het accent ligt hierbij op methodologische en statistische aspecten, in het bijzonder met betrekking tot de instrumentconstructie. De verantwoording van de gemaakte keuzen en werkwijzen is in het algemeen juist en informatief, terwijl de tekst en bijlagen een goed overzicht bieden van de resultaten.

In vergelijking met hetgeen bekend is op het terrein van het pesten, ook wat betreft de verschillen in inschatting tussen leerkracht en leerlingen, zijn er echter weinig nieuwe gegevens of gezichtspunten naar voren gekomen. Dit komt ten eerste door de gekozen onderzoeksoptzet (een eenmalige meting met vragenlijsten). Ook in het kader van dissertatie-onderzoek zou een observatie- of interventie-opzet mogelijk wel nieuwe gezichtspunten hebben kunnen opleveren. Ten tweede komt dit waarschijnlijk tevens wegens de aard van de verrichte analyses. Een secundaire analyse met behulp van multiniveau-technieken zou mogelijk nog tot interessante(re) resultaten met betrekking tot de huidige databestanden kunnen leiden.

Van Hattum gaat in de discussie onder andere in op de vraag wat te doen met de verschillen in inschatting tussen leerkrachten en leerlingen. Terecht stelt zij dat niet deze verschillen het grootste probleem zijn; dit probleem is het pesten als zodanig. De gedane aanbeveling om in vervolgonderzoek de identificatie beter uit te voeren is juist maar zal, blijkens andere onderzoeken, hoogstwaarschijnlijk niet leiden tot eenduidige identificatie-resultaten. Dit 'probleem' lijkt onderdeel te zijn van het sociale aspect van het 'pestprobleem' en vereist nadere theoretische en (andere) methodologische keuzen. De suggestie tot het doen van observatie lijkt mogelijk eerder tot het beoogde inzicht te kunnen leiden. Bovendien is goed observatie-onderzoek schaars, zodat hieraan zeker behoefte bestaat.

Al met al heeft Van Hattum een belangrijke bijdrage geleverd aan de vergroting van het

inzicht in en de informatie over 'pesten'. Het boek bevat veel relevante instrumentatie- en andere detailgegevens en biedt een basis voor verder onderzoek ter reductie van het probleem.

T. Mooij

J.J.F. ter Laak

Psychologische diagnostiek

Swets & Zeitlinger, Lisse, 1995

332 pagina's f 59,- ISBN 90 2651 451 4

Voor het verkrijgen van een Basisaantekening Psychodiagnostiek van het NIP moet men aan kwalificatie-eisen voldoen die bestaan uit een theoretisch en een praktisch deel. Het theoretisch deel bevat twee onderdelen: Basiscursus Psychodiagnostiek en Psychometrie en Besliskunde. Dit boek bevat de theoretische achtergrond voor de Basiscursus Psychodiagnostiek.

De *hoofdstukken 1 en 2* gaan over de geschiedenis van de psychodiagnostiek en historische controversen: de persoon beschrijven met behulp van test scores versus exploreren van de persoon in een dialoog, nomothetisch versus idiografisch beschrijven, verklaren van gedrag en klinische versus statistische predictie. *Hoofdstuk 3* bevat een overzicht van de terreinen waarop diagnostici werkzaam zijn. Er worden een vijftal gebieden onderscheiden die elk kort beschreven worden: gezondheidspsychologie, bedrijfs- en organisatiepsychologie, onderwijs, neuropsychologie en beroepskeuzepsychologie. In *hoofdstuk 4* worden vier *inhoudelijke componenten* van de diagnostiek geïntroduceerd: testtheorie, tests (instrumentarium), psychologische theorieën en het diagnostisch proces. Naast deze vier componenten worden *drie niveaus* onderscheiden waarop diagnostiek bedreven kan worden, het niveau van: alledaagse kennis, psychologische theorieën en mathematische modellering. De onderwerpen in de volgende hoofdstukken worden gepresenteerd met behulp van deze 4 componenten en 3 niveaus. In *hoofdstuk 5* worden de begrippen 'betrouwbaarheid' en 'validiteit' besproken door van deze begrippen de betekenis na te gaan in de alledaagse taal, de psychologie en de diagnostiek. De *hoofdstukken 6, 7 en 8* gaan over resp. diagnostiek

van intelligentie, geschiktheid en prestatie, diagnostiek van de persoon en omgeving en diagnostiek van de ontwikkeling. In *hoofdstuk 9* worden een aantal diagnostische modellen behandeld waaronder het Hypothese Toetsend Model (HTM). In het laatste hoofdstuk (*H-10*) wordt besproken of de diagnostiek voldoet aan bepaalde kwaliteitseisen.

Elk hoofdstuk wordt afgesloten met 13 *aandachtspunten* die de tekst samenvatten en soms standpunten van de auteur weergeven die in de tekst minder duidelijk naar voren komen. In twee bijlagen worden de kwalificatie-eisen vermeld die de respectieve beroepsverenigingen stellen aan pedagogen (bijlage A) en aan psychologen (bijlage B).

De auteur merkt in een van zijn aandachtspunten op: 'Een diagnosticus moet alles weten en van alle markten thuis zijn.' (p. 95) Deze stelling is kenmerkend voor het gehele boek. Een groot aantal onderwerpen komt aan de orde: diagnostische cycli, psychologische theorieën, mathematische modellen, tests en vragenlijsten en minder gestandaardiseerde methoden om problemen van personen mee te onderzoeken. De eerste keer toen ik dit boek las en niet de bedoeling had er een recensie over te schrijven, las ik het boek geboeid uit; pas de tweede keer, toen ik er wél een recensie over wilde schrijven, viel mij op dat de behandeling van veel onderwerpen niet diep gaat. De auteur geeft bijvoorbeeld veel indelingen (stappen, fasen, factoren, etc.) zonder duidelijk aan te geven wat er met die indelingen is gedaan, bijvoorbeeld de acht factoren van Demetriou (bl.138/139), de vijf benaderingen van Craik om de omgeving in kaart te brengen (bl.189 /190), de zeven stappen in de Ego-ontwikkeling van Loewinger (bl.214). De behandeling van het verschil tussen de klassieke testtheorie en de moderne testtheorie (op verschillende plaatsen) is onnodig uitgebreid voor degenen die er iets van afweten en te kort voor degenen die nog niet bekend zijn met het onderwerp. Een aantal keren stelt de auteur de vraag (o.a. bl.151) of toetsen die geconstrueerd zijn volgens de principes van de moderne testtheorie beter voorspellen dan toetsen die geconstrueerd zijn volgens de klassieke testtheorie; op een gegeven moment wil men dan

wel eens een antwoord horen, maar helaas dat antwoord komt niet. Onjuist is verder de opmerking: 'Als overerfbaarheidscoëfficiënten voor intelligentie van *genetisch verwante* (cursivering AvP) personen treft men waarden tussen de 0,40 en 0,80 aan.' Erfelijkheidscoëfficiënten voor intelligentie (h^2_I) van familieleden bestaan nog niet.

Het boek is niet bedoeld als leerboek en men komt dan ook niet nauwkeurig te weten hoe een bepaalde theorie is opgebouwd, wat de precieze kenmerken zijn van een test of hoe een bepaalde diagnostische cyclus in de praktijk werkt. Noch dient het ter vervanging van bestaande boeken over testtheorie, individuele verschillen, persoonlijkheidsleer, ontwik-

keling, doel en kwaliteit van tests en het diagnostisch proces, zoals de auteur trouwens zelf al aangeeft in het Voorwoord.

Het boek is geschikt om naast bestaande boeken over persoonlijkheidsleer en testleer te worden gebruikt en het is voor een docent een goed boek om er college over te geven. Hij/zij kan dan besluiten om bepaalde zaken nader uit te werken, terwijl alle overige onderwerpen toch aan de orde komen met veel goede literatuurverwijzingen. Voor een geïnteresseerde 'leek' is het een uitstekend boek om de algemene ontwikkeling over diagnostiek en daarmee samenhangende problemen te vergroten.

A.A.J. van Peet

Mededelingen

ORD'98

Op 13, 14 en 15 mei 1998 organiseert de Universiteit Twente onder auspiciën van de Vereniging voor Onderwijsresearch en het Vlaams Forum voor Onderwijsresearch de 25e Onderwijsresearchdagen.

Nadere informatie is verkrijgbaar bij het Congressecretariaat: Mevr. K. de Groot, Universiteit Twente, Faculteit der Toegepaste Onderwijskunde, Postbus 217, 7500 AE Enschede, tel.: 053 4894766; fax: 053 4892895.

Studiedag NVO

De Nederlandse Vereniging van pedagogen en onderwijskundigen organiseert op 24 april 1998 een studiedag met als thema: 'Behandelen: overwegen en werken'.

Voor nadere informatie: N.V.O., Korte Elisabethstraat 11, 3511 JG Utrecht, tel.: 030 2322407

Promoties

Universiteit van Amsterdam
Promovendus: Drs. C.S. Zwiap
Titel proefschrift: Evaluatie steunpunten opvoeding
Promotor: Prof.dr. J.M.A. Hermanns
Datum: 9 april 1998

Vrije Universiteit
Promovendus: Drs. H. Smeets
Titel proefschrift: Dyslexie en leesproblemen. Een gecombineerde cross-sectionale, longitudinale en interventiestudie
Promotor: Prof.dr. D.A.V. van der Leij
Datum: 16 december 1997

Universiteit Twente
Promovendus: Drs. N.M. Nieveen
Titel proefschrift: Computer support for curriculum developers
Promotores: Prof.dr. Tj. Plomp en Prof.dr. J.J.H. van den Akker
Datum: 11 december 1997

Katholieke Universiteit Brabant
Promovendus: Drs. D. Dolle-Willemsen
Titel proefschrift: Gezien onderscheid naar sekse in het basisonderwijs. Interactie als invalshoek
Promotor: Prof.dr. T.M. Willemsen
Co-promotor: Dr. M.L. van Vonderen-van Staveren
Datum: 15 december 1997

Open Universiteit
Promovendus: Drs. M. Kral
Titel proefschrift: Instructie en leren in combinatie-klassen
Promotores: Prof.dr. J. Claessen, Dr. R. Voeten en Dr. S. Veenman
Datum: 31 oktober 1997

Oraties

Dr. L. Loeber, benoemd tot hoogleraar ontwikkelingspsychopathologie aan de faculteit der psychologie en pedagogiek van de Vrije Universiteit, heeft op 23 oktober 1997 zijn ambt aanvaard met het uitspreken van een rede getiteld: *Ontwikkelingspaden en risicopatronen voor ernstige jeugd-delinquentie en hun relevantie voor interventie: nooit te vroeg en nooit te laat.*

Dr. F.A.J. Korthagen, benoemd tot bijzonder hoogleraar in de wisselleerstoel 'Kohnstamm-leerstoel', Vormgeving van beroepsopleidingen pedagogiek, in het bijzonder op het terrein voor het docentschap hoger pedagogisch onderwijs, heeft op 20 maart 1998 zijn ambt aanvaard met het uitspreken van een rede getiteld: *Leraren leren leren. Realistisch opleidingsonderwijs, geïnspireerd door Ph.A. Kohnstamm.*

Benoemingen

Dr. F.E.H. van Eijkern is per 1 december 1997 benoemd tot directeur van het Instituut voor Toetsontwikkeling (Cito) te Arnhem.

Dr. A.J. Nijssen is per 1 februari 1998 benoemd tot directeur van het SCO-Kohnstamm Instituut van de Universiteit van Amsterdam.

Inhoud andere tijdschriften

Comenius

17e jaargang, nr. 4, 1997

Thema: Gezin en moraal

Gezin en moraal. Gezinsopvoeding als het morele fundament van de samenleving? Inleiding op het themadeel, door J. Doornbal, F. Heyting en G. Biesta

De ervaren opvoedingonzekerheid van moeders en vaders, door J. Doornbal

De docent als opvoeder. Opvattingen van ouders over de pedagogische taak van de school, door E. de Kat

Gezinsopvoeding: moreel fundament van de samenleving, door B. Spiecker

Onmogelijke opvoeding. Kanttekeningen bij de pedagogische overdrachtsmetafoer, door G. Biesta

Kwetsbaar en grenzeloos. Experimenteren in seks en omgaan met grenzen vanuit het perspectief van jongens, door S.W. Cremer
Forum

Pedagogen en de professionalisering van ouders. De ontstaansgeschiedenis van de Beroepsvereniging van Pedagogen, door R. Balm

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

36e jaargang, nr. 10, 1997

Van speciaal naar regulier en terug. Het afbreken van de plaatsing van leerlingen met Downs syndroom, door A.J.M. Scheepstra, S.J. Pijl en L.M. Stevens

Ernst-Tayatie in de klinische praktijk van de Riagg-Jeugdzorg, door W.J.P.J.M. Steerneman, H.J. Pelzer en E.E.J. de Bruyn
Sociale vaardigheidstraining in de kinderevalidatie, door A.J. de Kloet, G.J. Verheij en A.B. Rietman

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

36e jaargang, nr. 11, 1997

Weg van onderwijs, door K. Doornbos

Aanval op uitval (naar aanleiding van afscheidsrede Klaas Doornbos: 'Weg van onderwijs'), door R. de Groot

Nederlandstalige pestinterventieprogramma's, door M. Adema en A.F. Kalverboer
Consultatie als hulpmiddel bij moeilijke pleeggezinplaatsingen, door F.H.M. Iedema-Nollens en G.M.P. Loots

Internationalisering is een must. Publiceren in internationale tijdschriften als topprioriteit in de orthopedagogiek, door J. Rispen
Voor wie is internationalisering geen must? door A.J.J.M. Ruijsseenaars

Tijdschrift voor Orthopedagogiek

36e jaargang, nr. 12, 1997

Boekeditie

Diagnostiek in de jeugdzorg; redactie J.D. van der Ploeg, J.M.A.M. Janssens, E.J.J. De Bruyn

Diagnostiek door de Raad voor de Kinderbescherming en de Gezinsvoogdij, door E.M. Scholte

Diagnostiek in de rijksinrichtingen in het algemeen en in de Hunnerberg in het bijzonder, door J.C.J.M. Koolen

Tehuisopnamen: nog steeds kunst en vliegwerk, door J.D. van der Ploeg

Diagnostische besluitvoering van pleegzorg nader geanalyseerd, door L.M.H. Robbroecks en H.L.J. Emans

Geprotocolleerde diagnostiek in de RIAGG-jeugdzorg, door H.J. Pelzer, W.J.P.J.M. Steerneman en E.E.J. De Bruyn

Professionele diagnostiek en hulpvraaggericht werken, door J. Hermanns

Bureaus Jeugdzorg in wording, door T.A. van Yperen

Diagnostiek tussen aanmelding en plaatsing, door J.M.A.M. Janssens, J.D. van der Ploeg en E.E.J. De Bruyn

Ontvangen boeken

- Braams, T., *Kinderen met dyslexie*. Uitgeverij Boom, Meppel, 1998, f 27,50.
- Bruijn, E. de, *Het experimentele en het reguliere. Twintig jaar voltijds kort middelbaar beroeps- onderwijs* (dissertatie). Universiteit van Amsterdam, 1997, f 40,-.
- Dijkstra, A.B., Dronkers, J., & Hofman, R., *Verzuiling in het onderwijs*. Actuele verklaringen en analyse. Wolters-Noordhoff, Groningen, 1997, f 59,-.
- Enckevort, G. van, *Educatie als animatie. Opstellen over de activerende rol van vorming en volwasse- neneducatie*. (R. Hajer & H. Michielse: Red. en inleiding). Elsevier/De Tijdstroom, Amsterdam, 1977, f 39,50.
- Hosli, E.J., *Ziektebegrip bij kinderen. De ontwikke- ling van het denken over ziekte* (dissertatie). Thesis Publishers, Amsterdam, 1998, f 42,50.
- Janssens, P.J.G. (red.), *Van onderzoek naar evalua- tie. De methodologie van de onderwijsinspectie*. Uitgeverij Delwel, 's-Gravenhage, 1997.
- Levering, B. (red.), *Hoe gaat het eigenlijk met opvoeding in Nederland? Over pedagogisering en ontpedagogisering*. Uitgeverij SWP, Utrecht, 1998, f 17,50.
- Miedema, S., & Haaften, W. van (red.), *Pedagogiek over de grens. Over de internationalisering van de pedagogiek*. Uitgeverij SWP, Utrecht, 1998, f 34,50.
- Nijenhuis, J. te, *Comparability of test scores for immigrants and majority group members in the Netherlands* (dissertatie). Vrije Universiteit. Amsterdam, 1997.
- Smeets, H., *Dyslexie en leerproblemen. Een gecombi- neerde cross-sectionele, longitudinale en inter- ventiestudie* (dissertatie). Vrije Universiteit. Amsterdam, 1997.
- Traas, M., *Opvoeding in verandering. Een verande- rende maatschappij en de opvoeding van jonge- ren* (herziene druk). Uitgeverij Intro, Baarn, 1997, f 39,90.
- Vries, J.K. de (red.), *Over kwaliteit en kwaliteitszorg. Externe verkenningen door onderwijsinspec- teurs*. Uitgeverij Delwel, 's-Gravenhage, 1998.

In 1997 werd redactionele medewerking verleend door:

Dr. M. Beishuizen (R.U. Leiden)
Prof.dr. D.C. van den Boom (U.v.A. Amster- dam)
Dr. R.J. Bosker (U.T. Enschede)
Dr. F. Dochy (O.U. Heerlen)
Dr. B.G. Doornekamp (U.T. Enschede)
Prof.dr. P.J.D. Drenth (V.U. Amsterdam)
Prof.dr. J.J. Elshout (U.v.A. Amsterdam)
Dr. K.P.E. Gravemeijer (U.U. Utrecht)
Prof.dr. P.J. Janssen (K.U. Leuven)
Dr. P. Jungbluth (I.T.S. Nijmegen)
Prof.dr. A.M.P. Knoers (Em. hoogleraar, Nij- megen)
Dr. E.J.J. Kremers (Cito, Arnhem)
Dr. J.B. Kuhlemeier (Cito, Arnhem)
Dr. J. van Kuyk (Cito, Arnhem)

Prof.dr. N.A.J. Lagerweij (U.U. Utrecht)
Dr. P.M.M. Leseman (U.v.A. Amsterdam)
Prof.dr. J.M.G. Leune (E.U. Rotterdam)
Prof.dr. H.T. van der Molen (O.U. Heerlen)
Dr. G.J. Reezigt (R.U. Groningen)
Prof.dr. P. Reitsma (V.U. Amsterdam)
Prof.dr. J.E. Rink (R.U. Groningen)
Dr. J. van der Sanden (K.U.B. Tilburg)
Prof.dr. J.H. Slavenburg (C.E.D. Rotterdam)
Dr. R. van der Veer (R.U. Leiden)
Dr. A. Vermeer (K.U.B. Tilburg)
Prof.dr. A. Wesselingh (K.U. Nijmegen)
Prof.dr. W. Wielemans (K.U. Leuven)
Prof.dr. A.M.L. van Wieringen (U.v.A. Amsterdam)
Prof.dr. Th. Wubbels (U.U. Utrecht)